

ного податкового аудиту; третьою необхідною умовою є впровадження обов'язкового страхування відповідальності аудиторів; а четвертою – розробка механізму контролю якості послуг аудиторів саморегульованими професійними аудиторськими організаціями.

У підсумку слід зазначити, що розвиток вітчизняного податкового аудиту повинен базуватися на переосмисленні теоретичних засад та практичної організації здійснення аудиторських перевірок відповідно до сучасних вимог. Наукове та прикладне обґрунтування напрямів подальшого удосконалення системи податкового аудиту належить до тих проблем реформування національної економіки України, що потребують невідкладного вирішення.

Література: 1. Луценко В. І. Податковий аудит як форма фінансового контролю / В. І. Луценко // Стан і проблеми оподаткування в умовах ринкової економіки [Текст] : VI Міжнар. наук.-практ. конф. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – С. 440–443. 2. Онищенко В. А. Податковий контроль (основи організації) / В. А. Онищенко. – К. : Ред. журн. "Вісник податкової служби України", 2002. – 432 с. 3. Рева Т. М. Податковий менеджмент : навч. посібн. / Т. М. Рева. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 304 с. 4. Розвиток методології і методики податкового аудиту : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 422 с. 5. Лист Аудиторської палати України Прем'єр-міністра України від 27.06.2003 р. № 2-293 [Електронний ресурс] // Український юридичний портал "UAPravo". – Режим доступу : [www://uapravo.net](http://uapravo.net). 6. Бутинець Ф. Ф. Аудит : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець. – 2-е вид. перероб. та доп. – Житомир : ПП "Рута", 2002. – 652 с. 7. Ревуцька Л. Податковий контроль та податковий аудит: взаємозв'язок понять // Світ фінансів. – 2006. – № 3. – С. 171–180. 8. Германова О. На шляху до впровадження автоматизованого аудиту / О. Германова // Вісник податкової служби України. – 2008. – № 14.

Стаття надійшла до редакції
16.02.2010 р.

УДК 339.944

**Сущенко О. А.
Часовський С. А.**

РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК ОСНОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬО- ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Анотація. Визначено проблеми і особливості транскордонного співробітництва підприємств Луганської області, обґрунтовані напрями та принципи його розвитку для активізації зовнішньоекономічної діяльності.

Аннотация. Определены проблемы и особенности трансграничного сотрудничества предприятий Луганской области, обоснованы направления и принципы его развития для активизации внешнеэкономической деятельности.

Annotation. Problems and features of transboundary cooperation of the enterprises of Lugansk area are advanced, directions and principles of its development for foreign trade activities activization are substantiated.

Ключові слова: підприємство, регіон, транскордонне співробітництво.

Транскордонне співробітництво у світі і в Європі набуває подальшого розвитку. Україна, прагнучи увійти до європейської спільноти, не може стояти осторонь цих процесів. Завдяки своєму гео економічному положенню Україна має великі потенційні можливості розвитку прикордонного та транскордонного співробітництва. Територія та транспортні системи України відіграють унікальну транзитну роль на традиційно торговельно-транспортних шляхах, а також складають значне підґрунтя поширення зовнішньоекономічних зв'язків вітчизняних підприємств та створення їх стратегічних конкурентних переваг на зовнішніх ринках.

Саме тому при плануванні зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону, зокрема Луганського, та формуванні стратегії її розвитку необхідним є урахування гео економічного та геополітичного положення регіону як прикордонного, значення якого як зони світогосподарських відносин в умовах глобалізації значно зросло. При цьому однією з основних цілей розширення транскордонного співробітництва є рішення спільних проблем соціально-економічного розвитку регіонів на основі активізації зовнішньоекономічних зв'язків їх підприємств.

Проблематика розвитку транскордонного співробітництва та поширення ефективних взаємозв'язків суб'єктів господарювання прикордонних територій є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних вчених. Зокрема, слід відзначити праці М. Долишнього, Ю. Макогона, Н. Луцишина, А. Мокія, А. Гальчинського та ін. Проте наявність широкого кола проблемних питань відносно залучення прикордонних регіонів до транскордонного співробітництва та активізації на цій основі зовнішньоекономічної діяльності їх підприємств потребують більш детальних досліджень з метою розроблення відповідних рішень, спрямованих на підвищення ефективності такої взаємодії.

Метою статті є дослідження особливостей, напрямів та принципів розвитку транскордонного співробітництва як основи активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону.

Транскордонне співробітництво – це специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, економічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, що здійснюється на регіональному рівні та відрізняється необхідністю і можливостями більш активного їх використання [1].

Слід також враховувати ряд специфічних особливостей, властивих такому співробітництву, а саме: спільне використання природних ресурсів і, відповідно, рішення проблем екологічної безпеки; значне навантаження на інфраструктуру (шляхи, зв'язок, сфера обслуговування та ін.).

Серед основних методологічних підходів до транскордонного співробітництва слід виділити взаємну інформованість щодо планів розвитку сусідніх прикордонних територій, а по можливості – їх узгодженість. У першу чергу, це стосується погодження особливостей та принципів діяльності митних переходів, реалізації спільних інвестиційних проектів та ін. До того ж транскордонне співробітництво дозволяє вирішити конкретні економічні й соціальні питання безпосередньо для прикордонних областей.

Однією із форм транскордонного співробітництва є створення єврорегіонів як форми міжрегіонального співробітництва в різноманітних сферах суспільного життя, що є значним і результативним етапом європейської інтеграції.

Єврорегіони – це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів – на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво – місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології. Єврорегіони можуть створюватися як юридична або не юридична особа, мають свою організаційну структуру та визначені джерела фінансування [1].

Україна має певний досвід у розвитку прикордонної співпраці, у т. ч. стосовно створення єврорегіонів. Так, у країні функціонує сім єврорегіонів. На їх території мешкає більш ніж 20 % населення країни (сім областей, 118 районів, 115 міст). Але слід зазначити, що єврорегіони в Україні створювалися в основному у західному напрямі. Спроби створення єврорегіонів на сході поки відсутніх результатів не принесли. Проте діяльність єврорегіонів на західному напрямі теж не можна вважати ефективною.

Більшість проблем транскордонної співпраці є типовими для тих єврорегіонів, які створила Україна, і головними серед них є такі:

суттєва різниця у рівні розвитку держав-учасниць, у темпах і обсягах адміністративних трансформацій;

різний рівень транспортної, у т. ч. прикордонної, інфраструктури;

істотні відмінності у митному і податковому законодавстві;

відсутність необхідної кількості банків, готових проводити розрахунки і видавати кредити транскордонним господарчим підприємствам.

Створення єврорегіонів на сході країни передбачає співпрацю між Україною та Російською Федерацією, що мають близький рівень розвитку ринкових перетворень, тісну кооперацію та співпрацю в рамках єдиного народногосподарського комплексу в минулому, а також окремі напрями, які порівняно легко відновити, відносно ідентичну нормативно-правову базу, близький рівень розвитку прикордонної інфраструктури тощо. Одним із найбільш перспективних напрямів співпраці з РФ є формування транскордонного співробітництва між Белгородською, Воронезькою та Ростовською областями. Найбільш інтегрованими (готовими) для утворення єврорегіону є Ростовська та Луганська області, розробка якого – єврорегіон "Донбас" – триває.

Аналіз економічної структури Луганської області та суміжних областей РФ свідчить про те, що вони є промислово розвинутими, із спеціалізацією галузей, які доповнюють одна одну у прикордонному та міжнародному розподілі праці. Луганська область має переваги у вугільній, хімічній та (частково) у металургійній галузях. У той самий час ці виробництва в регіоні досить енерго- та матеріаломісткі і значною мірою залежать від ціни на енергоносії та сировину на світових ринках.

Луганська область знаходиться на перехресті основних транзитних шляхів між країнами Європи, Поволзьким і Кавказьким регіонами, займаючи вигідне економіко-географічне положення: через територію області проходять найкоротші транспортні коридори як із Північного

Кавказу до Центральної Європи, так і в зворотному напрямі, у тому числі вихідна Транссибірська магістраль. Таке положення складає основу гео економічних стратегічних конкурентних переваг підприємств регіону в їх зовнішньоекономічній діяльності. До того ж область володіє значним науково-технічним та інноваційним потенціалами.

Загалом, Луганська і Ростовська області, крім спільного кордону, мають зиск у використанні:

економіко-географічного положення регіонів і чинника взаємодоповнюваності економік двох областей; рівня мультиплікаційного ефекту проектів; оптимальних умов для створення консигнацій, у тому числі спеціальних консигнаційних економічних зон; експортного потенціалу прикордонного регіону, а також можливість для:

активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіонів та вирішення завдяки цьому актуальних регіональних проблем;

упровадження проектів удосконалення прикордонної та транспортної інфраструктури;

створення ефективної регіональної інноваційної системи;

розвитку інвестиційних відносин у сфері малого та середнього бізнесу;

побудови туристичної інфраструктури.

Характеристику сильних та слабких сторін розвитку прикордонних територій у рамках єврорегіону "Донбас", а також загроз і можливостей його ефективної реалізації здійснено шляхом SWOT-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз сильних та слабких сторін розвитку транскордонного співробітництва регіонів у рамках єврорегіону "Донбас"

Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2
Зосередження корисних копалин: 30,0 % кам'яного вугілля усіх балансових запасів України (Луганська область); розташування найбільшого у РФ родовища флюсових вапняків (Ростовська область); розвідані запаси кольорових металів (Воронезька область), залізних руд Курської магнітної аномалії (Белгородська область)	Високий рівень безробіття у Луганській області (особливо у сільській місцевості); зниження трудового потенціалу Луганської області внаслідок міграції працездатного населення
Зростання валової продукції сільськогосподарського виробництва у 2008 році (усі області)	Високий рівень зношеності технологічного устаткування (усі області)
Розвинені всі види транспорту, окрім річкового та морського (Луганська, Воронезька та Белгородська області)	Висока енерго- та матеріаломісткість підприємств (усі області)
Потенційно достатня для обслуговування транспортних транзитних коридорів транспортна інфраструктура та мережа шляхів (усі області)	Нестача власних обігових коштів на промислових підприємствах (усі області)
Наявність планів модернізації автошляхів та залізниць	Низький технологічний рівень більшості промислових підприємств (усі області)

Закінчення табл. 1

Таблиця 2

1	2
Подальше облаштування прикордонної інфраструктури на кордоні між Україною та РФ (усі області)	Недостатній рівень розвитку прикордонної інфраструктури (Луганська область)
Вагома частка взаємного експорту та імпорту кожної із областей; стійке зростання експорту та імпорту (усі області)	Неоптимальна структура зовнішньоторгового обігу, яка має переважно сировинний характер, й нерациональний імпорт
Співробітництво у сфері освіти та науки, охорони здоров'я, сім'ї, молоді, культури та спорту	Недостатнє фінансування природо-охоронних заходів

Створення єврорегіону між Луганською та Ростовською областями допоможе розв'язанню багатьох соціально-економічних питань, актуальних для цих транскордонних регіонів. У подальшому, після його утворення, слід готувати умови до вступу до нього Воронежської і Белгородської областей.

Згідно з проведеним опитуванням керівників промислових підприємств Луганської області кожне третє промислове підприємство регіону (з кола опитаних) залежить від поставок продукції підприємств Ростовської, Белгородської, Воронежської областей (запасні частини, комплектуючі). Проведений аналіз структури імпорту російських промислових підприємств вищезазначених областей також свідчить про наявність та бажання тісних технологічних зв'язків з підприємствами Луганської області. Таким чином, можна констатувати той факт, що існує стійкий зв'язок промислових підприємств Луганської області України та Ростовської, Белгородської, Воронежської областей Російської Федерації. Виходячи із цього, продовження та поглиблення взаємовигідного співробітництва виробничих підприємств є невід'ємною умовою їх сталої роботи та подальшої активізації їх зовнішньоекономічної діяльності.

У даний час підприємства Ростовської, Воронежської та Белгородської областей РФ є одними з надійніших зовнішньоекономічних партнерів Луганської області. Чверть зовнішньоторгівельного обсягу Воронежської області належить Україні. Обсяг взаємної торгівлі Белгородської та Луганської областей у 2008 році становив 106,5 млн дол. США і збільшився на 4,4 % порівняно з 2007 роком, причому імпорт з Луганської області значно перевищує експорт. У структурі імпорту більше половини припадає на поставки металопрокату (ВАТ "Алчевський металургійний комбінат"), сталевих труб (ЗАТ "Луганський трубний завод"), акумуляторів, двигунів різних типів, хімічних матеріалів, скла, желятину, кондитерських виробів тощо. Практично вся міжрегіональна торгівля з Луганською областю носить виключно виробничо-технічний характер (сировина, технологічне устаткування, комплектуючі, запасні частини, витратні матеріали тощо). Сложивчі товари в торгівлі між Луганською та Белгородською областями, за винятком кондитерських виробів, практично відсутні. Те ж саме можна констатувати про торгівлю Луганської області з іншими прикордонними областями РФ.

Поряд із сильними та слабкими сторонами співробітництва, виявленими у процесі SWOT-аналізу, останній дає можливість спрогнозувати чинники, що в майбутньому можуть позитивно або негативно вплинути на розвиток транскордонного та зовнішньоекономічного співробітництва (табл. 2).

SWOT-аналіз можливостей та загроз розвитку транскордонного співробітництва регіонів у рамках єврорегіону "Донбас"

Можливості	Загрози
Сприятливе економіко-географічне положення областей сприяє розбудові міжнародного транспортно-коридору, який має з'єднати Європу із країнами Центральної Азії	Поширення генетично-модифікованих продуктів внаслідок вступу до СОТ, посилення техногенного навантаження та забруднення навколишнього середовища може спричинити підвищення смертності та погіршення здоров'я населення (усі області)
Підвищення рівня зайнятості завдяки налагодженню співробітництва, створенню спільних підприємств, підвищення потужності промислових підприємств, орієнтованих на експорт тощо (усі області)	Можливе банкрутство підприємств через неконкурентоспроможність відповідної продукції та вивільнення значної частки працівників внаслідок вступу України до СОТ та після приєднання до неї РФ (усі області)
Посилення зовнішньоекономічних, науково-технічних зв'язків у рамках транскордонного співробітництва	Збільшення безробіття та масштабів трудової міграції в Луганській області внаслідок вступу України до СОТ
Суттєве розширення масштабів зовнішньоекономічної діяльності, зокрема зовнішньої торгівлі, за рахунок реалізації Програми транскордонного співробітництва (усі області)	Загострення міжнародної конкуренції для промислових і сільськогосподарських підприємств транскордонних регіонів у контексті розвитку процесів глобалізації та міжнародної інтеграції (усі області)
Збільшення залучення інвестицій до усіх областей у рамках реалізації Програми транскордонного співробітництва	Обмежена результативність і затримання ефектів урядових програм реструктуризації секторів господарства, відносно вразливих від міжнародної конкуренції (усі області)
Збільшення кількості спільних підприємств із залученням капіталу зазначених областей в рамках реалізації Програми транскордонного співробітництва	Відставання у розбудові сучасних транспортно-логістичних систем може призвести до зміни напрямку транзитних вантажопотоків на такий, що обминатиме Україну
Підвищення рівня співробітництва у сфері освіти, науки, культури, охорони здоров'я за рахунок реалізації заходів Програми	Недостатній досвід міжнародного економічного співробітництва, у т. ч. у рамках транскордонного співробітництва
Підвищення рівня співробітництва між областями у правоохоронній діяльності та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у рамках реалізації Програми транскордонного співробітництва	Переорієнтація значної частки російського експорту на інші країни СНД та країни далекого зарубіжжя внаслідок нестабільної політичної ситуації в Україні (Луганська область)
Створення спільної системи охорони прикордонного навколишнього природного середовища	Втрата темпів науково-технічного та інноваційного розвитку внаслідок недостатнього рівня фінансування інноваційної діяльності та впровадження сучасних технологій

У цілому Програмою розвитку транскордонного співробітництва та створення євро регіону "Донбас" передбачається:

спільне інвестування проектів і програм транскордонного співробітництва;

створення регіональної транскордонної комерційної транспортної мережі (консигнаційні зони);

створення спільних фінансово-промислових груп;

розбудова сучасної прикордонної інфраструктури;

удосконалення транспортної інфраструктури та створення транзитних коридорів на території Луганської області;

будівництво двох логістичних центрів з метою впровадження сучасних технологій торгівлі та вантажоперевезень;

упровадження інформаційної мережі, банку даних для пошуку ділових партнерів;

організація співробітництва у сфері регулювання трудової міграції та ринків праці прикордонних районів;

розбудова виробничої та соціальної інфраструктури прикордонних регіонів, спрямованої на стимулювання їх економічного розвитку і поліпшення якості життя та добробуту громадян;

спрямування діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на активізацію транскордонного співробітництва;

поглиблення співробітництва та ефективної взаємодії між територіальними громадами прикордонних регіонів.

Таким чином, для забезпечення ефективного розвитку транскордонного співробітництва та поширення обсягів і напрямів зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону необхідно визначити та запровадити найбільш корисний практичний досвід створення і функціонування євро регіонів у Європі та Україні. Важливим також є визначення стратегічних пріоритетів розвитку транскордонного співробітництва регіону, його напрямів та ступінь інтегрованості у загальну стратегію розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону.

Література: 1. Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи / Н. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – 222 с. 2. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX – XXI століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наукова думка, 2006. – 317 с. 3. Макогон Ю. В. Форми і напрямлення трансграничного економічного співробітництва : монографія / Ю. В. Макогон, В. І. Ляшенко. – Изд. 2-е, исп. и допол. – Донецьк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2003. – 512 с. 4. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 рр.) "Шляхом європейської інтеграції" / [А. С. Гальчинський, В. М. Гець, С. Г. Бабенко та ін.] / Національний ін-т стратегічних досліджень; Ін-т економічного прогнозування НАН України. – К., 2004. – 416 с. 5. Бельський П. Ю. Методологічні аспекти міжрегіонального та транскордонного співробітництва / П. Ю. Бельський, Н. А. Мікула // Зовнішньоекономічний кур'єр. – № 1–2'01. – Львів, ТІП. – С. 9–13. 6. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : монографія / Н. Мікула. – Львів : ІРДНАН України, 2004. – 395 с. 7. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів / під ред. В. С. Куйбіди. – К. : Крамар, 2009. – 242 с.

Стаття надійшла до редакції
09.02.2010 р.

УДК 330.342.23

Яровикова Т. И.

МОТИВАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Аннотация. Рассмотрено рыночную экономику как одну из разновидностей индустриальной экономической системы, описано становление и развитие ее важнейших институциональных черт, определены основные мотивационные институты (мотиваторы) рыночной экономики и главные мотивы, присущие субъектам хозяйствования, функционирующим в этой среде.

Анотация. Розглянуто ринкову економіку як один із різновидів індустріальної економічної системи, описано становлення і розвиток її найважливіших інституційних рис, визначені основні мотиваційні інститути (мотиватори) ринкової економіки і головні мотиви, властиві суб'єктам господарювання, що функціонують у цьому середовищі.

Annotation. A market economy is examined as one of the variant of an industrial economic system; becoming and development of its major institutional lines is described; the basic motivational institutes (motivatory) of market economy and main reasons of management subject that are functioning in this environment, are certified.

Ключевые слова: индустриальная экономическая система, мотиваторы, мотивы, рыночная экономика, субъект хозяйствования.

Рыночная экономическая система, как известно, является одной из возможных разновидностей индустриальной экономики – той ступени всемирной истории, где именно за фирмой (предприятием) закрепляется роль главного субъекта экономической системы. Поэтому мотивация деятельности предприятий здесь является прямой функцией от присущих системе элементов макрохозяйственного механизма.

Вопросы, связанные с изучением методологических и практических аспектов особенностей деятельности предприятий в разных типах экономических систем, нашли отражение в работах многих зарубежных (например, Т. Веблен, Ф. Лист, К. Менгер, К. Маркс, Ф. Хаек) и отечественных (например, А. Гриценко, Я. Кузьминов, Р. Нуреев, А. Олейник, А. Ткач, А. Шаститко, О. Яременко) ученых и практиков. Однако проблемам мотивации деятельности предприятий уделено крайне мало внимания. Между тем, для экономической теории, науки, призванной выявлять специфику и детерминанты поведения хозяйственных субъектов, выявление системы мотиваций их деятельности является одной из первостепенных задач. Сама категория "мотивация" исследовалась в работах экономистов различных школ и направлений. Впервые вопросы мотивации исследовали А. Смит, Ф. Тейлор, А. Файоль, Е. Мейо, В. Оучи. Среди украинских ученых следует особенно выделить работы О. Бугуцкого, С. Галузы, М. Семикиной, А. Чухно. Отметим, что все эти исследования касались преимущественно мотивации трудовой